

Η ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΗ ΤΕΧΝΗ ΕΝ ΖΑΚΥΝΘΩ.

Ἀξία παλαιῶν ἐρεπίων. — Βυζαντιακοὶ ναοί. — Βυζαντιακὰ ἐρεπίτια καὶ λείψανα. — Ἡ ἁγ. Παρασκευὴ καὶ ὁ ἅγ. Ἰωάννης εἰς Βουγιᾶτον. — Ἡ ἀρχαιοτέρα τῆς ρήσου χριστιανικὴ ἐπιγραφὴ. — Ἐπὶ Τόκων ἰδρύνονται ὁρθόδοξοι μοναί. — Ἡ μονὴ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ δύο δυτικοὶ ναοὶ μεσαιωνικοὶ ἐν τῷ φρουρίῳ. — Ἡ μονὴ τοῦ Προφήτου Ἠλίου. — Μονὴ Ἀναφωνητρίας. — Ἐπεισόδιον τοῦ ἀγιογράφου ἱερέως Φραγκίσκου Καλλέργη. — Ἡ μονὴ Σκοπιωτίσσης. — Ὁ ἅγ. Νικόλαος ὁ μεγαλομάρτυς. — Βυζαντιακὴ ἀγιογραφία. — Οἱ τοιχογράφοι ἀδελφοὶ Μίσχον ἐκ Ναυπλίου. — Κρητὲς ἐν Ζακύνθῳ. — Ἐκ Κρήτης οἱ πρόγονοι τῶν ποιητῶν Φωσκόλον καὶ Σολωμοῦ. — Χειρόγραφα τοῦ Ἐρωτοκρίτου ἐν Ζακύνθῳ. — Ὁ Ἐρωτοκρίτος ἐκ Ζακύνθου μεταφέρεται εἰς Ἑρεϊκίαν πρὸς τύπωσιν τὸ πρῶτον. — Ἱερεὶς εἰκόνες ἐκ Κρήτης εἰς τὴν Ζακύνθον. — Τὸ λείψανον τοῦ Κρητὸς ἁγίου Ἰωσήφ διδεται ὡς προῖξ. — Ἐκκλησία εὐσεβοῦς Κρητὸς καὶ ὁ λόγιος Κρηὶς Ἀθανάσιος Βαρούχας. — Κρητικὴ ἐπίδρασις. — Ὁ ἀγιογράφος ἱερεὺς Βίκτωρ. — Ὁ Κρηὶς Ἐμμανουὴλ Τζάνες καλλιτέχνης καὶ συγγραφεὺς. — Μία περιλάλητος Παναγία τοῦ Τζάνε. — Ὁ Μιχαὴλ Ἀγαπητός, καλλιτέχνης, λόγιος καὶ ἱεροκέρυξ. — Μεταρρυθμίσεις τῆς Βυζαντιακῆς ἀγιογραφίας. — Διάδοσις καὶ πρόοδος. — Ἀκμὴ τῆς. — Οἱ ἀγιογράφοι Νίκας καὶ Ταμπάκης. — Παρακμὴ τῆς βυζαντιακῆς ἀγιογραφίας.

ΚΑΙ τὸ ἐλάχιστον ἔτι ἐρεπίων παράγει σπουδαῖον ἐνίοτε πόρισμα εἰς τοὺς ἐπιστημονικῶς ἀσχολουμένους περὶ τὴν ἱστορίαν καὶ παρέχει συμπεράσματα ἀσφαλῆ εἰς τὸ ἐιδικώτερον ἀσχολούμενον περὶ τῆς ἱστορίας χώρας τινός. Ἡ ἐπιστήμη τῶν ἐρευνῶν οὐδὲν περιφρονεῖ, ἀλλ' ἐξετάζει μετὰ τῆς αὐτῆς στοργῆς τὴν ἀκμὴν τῆς ἀρχαιότητος καὶ τὴν παρακμὴν τῶν μέσων αἰώνων, τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἀναγεννήσεως τῆς τέχνης καὶ τὴν κατὰ πτωσιν τοῦ ἐπιτετηδευμένου βοροκκισμού. Ἡ τέχνη εἶναι μία, ἀλλὰ διαφέρει μόνον ἢ ὑπηρεσία ἢν εἶδει ἢ τέχνη.

Ἡ τέχνη δὲν ἀποθνήσκει, ἀλλὰ μεταβάλλεται. Οἱ χρόνοι, αἱ περιστάσεις, ἡ τύχη, τὸ ἰδεώδες χώρας ἢ ὀρισμένης ἐποχῆς ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῆς τέχνης. Τοῦτου ἕνεκα ἡ ἐπιστημονικὴ τεχνοκρίσις ἐξετάζει, ἐρευνᾷ, φιλοσοφεῖ πρὶν ἢ κρίσιν. Πανταχοῦ ὑπάρχει κἄτι ὠραῖον, κελόν, ὠφέλιμον. Καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ἀλλόκοτον ὑπάρχει ἢ ἀξία ἢ σχετική. Ὅταν συνειθίσωμεν νὰ κατανῶμεν, τότε θὰ θαυμάσωμεν τὰς εἰλικρινεῖς τῆς τέχνης ἐκφράσεις, οἷα καὶ ἂν ᾖσιν αὐταί. Δὲν ἐννοοῦμεν διατὶ νὰ καταδικάσωμεν λ. γ. τὴν βυζαντιακὴν τέχνην διότι δὲν ὁμοιάζει πρὸς τὴν τελειότητα τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἀς παραδεχθῶμεν τὴν βυζαντιακὴν τέχνην ὅποια εἶναι, ἃς μελετήσωμεν ἐκεῖνο ὅπερ τὴν διακρίνει, καὶ θὰ ἴδωμεν τὰς ἀρετὰς τῆς. Οὕτω θὰ θαυμάσωμεν τὸν Ἀπελλῆ χωρὶς νὰ περιφρονήσωμεν τὸν Μεθόδιον, θὰ θαυμάσωμεν τὸν Ραφαῆλον χωρὶς νὰ περιφρονήσωμεν τὸν Ἰωάννην Μαξίμου ἢ τὸν Πανσέληνον.

Τινὲς περιφρονοῦσιν ὅ,τι εἶναι Μεσαιωνικὸν καὶ δεικνύουσι μόνον στοργὴν πρὸς τὸν κλασσικισμόν τῆς ἀρχαιότητος. Παρ' ἡμῖν καὶ αὐτοὶ οἱ ἁρμοῖοι δὲν φαίνονται φιλόστοργοι πρὸς τὰ βυζαντιακὰ καὶ φραγκικὰ μνημεῖα, μάλιστα ὑπὸ τῶν κοινῶν νομίζονται ἄχρηστα. Καὶ ὅμως καὶ ἐκεῖ ἐπὶ τῶν νομιζομένων ἀχρήστων ἐκτυλίσσεται μέρος τοῦ μακραίωνος ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου. Πᾶσα καταστροφὴ μνημείου, οἷας δὴποτε ἐποχῆς, εἶναι τραῦμα ἀνήμεστον κατὰ τῆς πατρὸς ἱστορίας· εἶναι ἱεροσυλία. Ἄν ὑπῆρχον ἄνθρωποι ὑπὸ τοῦ ἔρωτος τῆς τέχνης διαπνεόμενοι, πολλὰ μνημεῖα, ἅτινα κατεστράφησαν, θὰ ἐσώζοντο.

Ἀς διασώσωμεν, μετὰ θρησκευτικοῦ ζήλου, τοῦλάχιστον τὸ ὀλίγον ἐκεῖνο ὅπερ περιεσώθη ἐκ τῆς ἐναμίλλου καταστροφῆς, τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἀμαθείας καὶ ἀδιαφορίας τῶν ἀνθρώπων. Χεῖρες κραταιαί, φιλόστοργοι, φιλότεχνοι καὶ δὴ πατριωτικαὶ ἃς περιθάλψωσι τὰ ἱστορικὰ ἡμῶν μνημεῖα ἔστω καὶ ἂν τινὰ εἶναι κατηρησιωμένα.

*
*

Ἐκ τοιούτων ἀρχῶν ὁρμώμενοι σημειοῦμεν πάντοτε ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν τέχνην πασῶν τῶν ἐποχῶν τοῦ πολυπαθοῦς πολυχρονίου ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου. Καὶ ἥδη δημοσιεύομεν τὰς καλλιτεχνικὰς ταύτας σημειώσεις περὶ τῶν βυζαντιακῶν λειψάνων τῶν διασωθέντων ἐν Ζακύνθῳ.

Ἐδυστυχῶς ὀλίγιστα εἶναι τὰ σωθέντα λείψανα, καὶ τοῦτο βεβαίως παράδοξον φαίνεται προ-

κειμένου περί νήσου, ἔνθα πολυχρόνιος ἑλληνικός πολιτισμός ἐδόξαε. Τὰ αἷτια τῶν ὀλιγίστων λειψάνων τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τέχνης εἶναι δύο. Πρῶτον οἱ συνεχεῖς σεισμοί, οἱ ὑποῖοι κατὰ καιροὺς διὰ τῶν ἰσχυρῶν ἐκρήσεων κατερείπιον τὰ οἰκοδομὰς καὶ ἔπειτα ἔνεκα ἐλλείψεως μέσων, μετὰ τοῦ αὐτοῦ ὕλικου ἀνοικοδομοῦσι τὰ αὐτὰ κτίρια μὲ πρόχειρον σχέδιον, ἐντοιχοῦντες, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον, καὶ πᾶν ὅ,τι καλλιτεχνικὴν καὶ ἱστορικὴν ἀξίαν ἔχει. Δεύτερον αἷτιον εἶναι τὸ ὕλικόν δι' οὗ κτίζονται τὰ κτίρια ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ. Ἀκατάλληλοι οἱ λίθοι καὶ ἄτεχνον τὸ κτίσιμον. Παρατηρήθη εἰς τοὺς σεισμοὺς Ζακύνθου ὅτι αἱ οἰκοδομαὶ αἱ στερεαὶ ἀντέχουσι πολὺ περισσότερον εἰς τοὺς σεισμικοὺς κλονισμούς.

Ἐνεκα τῶν δύο τούτων αἰτίων πρέπει νὰ προστρέξωμεν εἰς τὴν ἱστορίαν διὰ νὰ ἴδωμεν πῶς τὸ ἀρχικόν σχέδιον τινῶν τῶν διασωθέντων ἐρείπιων. Ἀλλὰ καὶ αἱ μέχρι τοῦδε γνωσταὶ ἱστορικαὶ μαρτυρίαι οὐδὲν δηλοῦσι περὶ ἀρχιτεκτονικοῦ μνημείου τῶν χρόνων καθ' οὓς καὶ ἡ Ζάκυνθος ἦτο ὑπὸ τὸ βυζαντικὸν κράτος· δηλοῦσι μόνον τὰ μοναστήρια, βυζαντιτικοῦ ρυθμοῦ, τὰ οἰκοδομηθέντα ἐπὶ φραγκοκρατίας. Λείψανα ὅμως δεκνύουσιν ὅτι ὑπῆρχον κατὰ τοὺς βυζαντικοὺς χρόνους μνημεῖα, ἀλλὰ δυστυχῶς εἶναι τόσον ὀλίγα τὰ μέχρι τοῦδε θαύσματα καὶ ἔχνη, ὥστε ἀδυνατοῦμεν νὰ ἐπιφέρωμεν γνώμην ἀσφαλῆ.

• •

Εἰς τὸ χωρίον Βουγιάτον, δέκα χιλιόμετρα ἀπέχον τῆς πόλεως, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ κεῖται πενιχρὸς ναὸς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ὅσακις μεταβαίνομεν εἰς τὸ χωρίον τοῦτο λυπούμεθα. Ἐδῶ καὶ ἐκεῖ λείψανα τῆς τε κλασικῆς καὶ βυζαντικῆς τέχνης ἐγκαταλειμένα. Ἀρχαῖοι κίονες ἐκ μαρμάρου μονοκοράτου, συντρίμματα κιονοκράνων καὶ γείσων· κιονόκρανον ἰωνικοῦ ρυθμοῦ μετ' ἔχνη ἰσοειδούς χρωματισμοῦ, λείψανα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ χορτοσκεπῶν συντριμμάτων βυζαντικῆς τέχνης. Τὰ μέρη ἐκεῖνα, ἀτινα κατὰ τοὺς κλασικοὺς τε καὶ βυζαντικοὺς χρόνους ἐστολίζοντο διὰ ναῶν, εἶναι τώρα κρησφύγετον ἐρπετῶν!

Ὁ εἰσερχόμενος ἐν τῷ ρηθέντι ναῷ βλέπει ἀμέσως τρεῖς μεγάλας ἐπὶ τοῦ τοίχου, ὀπισθεν τῶν στασιδίων εἰκόνας τῶν ἁγίων Σπυρίδωνος, Νικολάου καὶ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, λείψανα τοιχογραφίας ἐφ' ὕψους. Ἡ ἐκκλησία αὕτη ἦτο ὅλη τοιχογραφημένη, ἀλλὰ σεισμοὶ τὴν κατέστρεψαν καὶ σφύζονται μόνον τὰ λείψανα ταῦτα, ἀλλὰ, ὡς εἴθισται ἀτυχῶς, τάχιον ἢ βράδιον οἱ ἐπίτροποι θὰ διατάξωσι τὴν λεύκανσιν ὅλης τῆς ἐκκλησίας, νομίζοντες ὅτι καλλωπίζουσιν οὕτω τὸν ναόν. Ἐκεῖνο ὅμως ὅπερ

λυπεῖ τὸν εἰσερχόμενον φιλόρχαιον εἶναι ὅτι εἰς τὸ δάπεδον εὐρίσκονται ὑπὲρ τὰ εἴκοσι τεμάχια κοσμήματα βυζαντικῆς ἐποχῆς καὶ ἐπὶ πλεόν πρό τῆς Ὁραίας πλῆθους ἐπιγραφῆς, ἥτις ποιεῖ γνωστὸν ὅτι ἡ ἐκκλησία τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἀνεκαίνισθη. Ἡ ἐν λόγῳ ἐπιγραφή εἶναι τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος καὶ εἶναι ἡ ἀρχαιότερα τῶν χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν τῶν εὐρισκομένων μέχρι τοῦδε ἐν Ζακύνθῳ, καὶ ὅμως μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν θ' ἀκαταστροφῇ, ἀφοῦ χρησιμεύει διὰ στολισμὸν δαπέδου! Ὅσακις μεταβαίνομεν εἰς τὸ χωρίον τοῦτο καὶ ἐπισκεπτόμεθα τὴν ἐκκλησίαν ταύτην πάντοτε παρακαλοῦμεν τοὺς ἀρμοδίους ἵνα ἐκ τοῦ δαπέδου ἀφαιρεθῶσιν αὐτὰ τὰ βυζαντινὰ λείψανα καὶ διαφυλαχθῶσιν. Ἀλλὰ λόγια χαμένα!

Ὁ ἀμαθὴς δὲν πείθεται εὐκόλως, μάλιστα ἐλλειπολογεῖ ἀκούων ὅτι μία πέτρα ἔχει ἀξίαν φυλαττομένη καὶ οὐχὶ στολίζουσα τὸ δάπεδον.

Εἰς τὴν πρόσψιν καὶ εἰς τὸν γυναικωνίτην ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα λείψανα βυζαντικῆς τέχνης, ὡς ἐπίσης εἶδομεν γείσας τεθραυσμένα εἰς ξηρολιθίας τοῦ χωρίου τούτου. Εἰς τὴν ἰδίαν ἐκκλησίαν ὑπάρχουσιν τέσσαρες κίονες ρωμαϊκῆς ἐποχῆς.

Ἡ τελευταία λέξις τῆς ἐπὶ τοῦ δαπέδου ρηθείσης ἐπιγραφῆς φαίνεται ὅτι λέγει *αμυν* (ἀμὴν), ἀλλ' ἴσω, νὰ εἶναι *αμνη* καὶ τότε ἔχομεν τὴν χρονολογίαν 1418, ἔτος καθ' ὃ ἡ ἐκκλησία θ' ἀνεκαίνισθη. Ὅπως ἐήποτε καὶ ἂν ἔχει τὸ πρᾶγμα, εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ὑπῆρξεν ἐκκλησία μετ' ὀλίγον βυζαντικὸν ρυθμὸν ἀφαιρεμένη εἰς τὴν ἀγίαν Παρασκευήν.

• •

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1357 ἄρχοντες τῆς Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου διετέλεσαν οἱ Τόκκοι ἐπὶ μίαν περίπτου ἐκατονταετηρίδα. Ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν δυτικῶν τούτων κυριαρχῶν ὠκοδομήθησαν μοναστήρια καὶ ἐκκλησίαι μετὰ βυζαντικοῦ ρυθμοῦ μετ' ὀλίγους θόλους, *atre navi*, ὡς λέγει τὸ ἔγγραφο — δαπάναις ἡγεμονίδων τοῦ οἴκου τούτου, αἷτινες καὶ τὰ ἐπρόκεισαν πρὸς συντήρησιν. Εἶναι δέ : ἡ «Ἀναφωνήτρα», ἥτις εἶναι εἰς τὰ βουνά, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος, ὅστις ἦτο εἰς τὸ φρούριον ἐνθα καὶ ἡ μεσαιωνικὴ τῶν Ζακυνθίων πόλις, ὁ ἅγιος Νικόλαος Μεγαλομάτης εἰς τὸν Σκοπόν. Καὶ ὁ Προφήτης Ἠλίας εἰς τὸ *Ψήλωμα* ἦτο τοῦ αὐτοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ βυζαντικοῦ ρυθμοῦ. Οἱ σεισμοὶ κατέστρεψαν καὶ αὐτοὺς, οἰκονομικοὶ δὲ λόγοι δὲν επέτρεπον ἐν τῇ ἀνοικοδομήσει ἢ ἐπιδιορθώσει τῶν κτιρίων νὰ διατηρηθῇ ὁ βυζαντικὸς ρυθμός. Ἀποδείξεις εἶναι ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος τοῦ φρουρίου, οὗτινος σφύζονται τὰ ἐρείπια ἀτινα δηλοῦσιν ὅτι ἐν τῇ ἀνοικοδομήσει οὐδὲ κατ'

Γ. ΧΑΛΕΠΑ

"Άγγελος

ιδέαν διατηρήθη ὁ βυζαντινὸς ρυθμὸς. Τῷ 1841 ἡ Ἰόνιος Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ λάβῃ ὅλα τὰ οἰκήματα καὶ κτήματα τοῦ φρουρίου διδουσα εἰς ἕκαστον ἰδιοκτῆτην τὴν δέουσαν ἀποζημίωσιν. Ἐκτοτε ἡ μονὴ αὕτη τῶν καλογραῖων, ἠνώθη μετὰ τῆς ἐτέρας γυναικείας μονῆς τῆς Μητροπόλεως, ἥτοι τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῶν ξένων. Ἡ ἐκκλησία τοῦ Προδρόμου, ἔμεινε συνεπῶς ἄνευ ἱερῶν σκευῶν. Ὅμως τὸ πρῶτον ἐχρησίμευσεν ὡς ἀγγλικὸν σχολεῖον, ἔπειτα δὲ ὡς ἀποθήκη καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν εἰς τὴν διὰ θεσιν οἰουδῆποτε. Τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα καὶ οὐκ ἅπαντα τὰ ἱερὰ δέον νὰ εἶναι σεβαστά. Ἀλλὰ δυστυχῶς ἐνίοτε οὐδεὶς λαμβάνει πρόνοιαν διὰ τὰ πράγματα ἐκεῖνα, ἅτινα τιμῶσιν ἓνα τόπον.

Ἐν τούτοις ὁ σεισμὸς τοῦ 1893 ἐπέδρασε σπουδαίως ἐπὶ τοῦ ναοῦ τούτου καὶ οὕτω σήμερον ὑπάρχουν μόνον λείψανα. Εἰς τὴν πρόοψιν τῆς ἐκκλησίας ὑπῆρχε πλάξ παριστάσα τὸν Προδρόμον. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο καταπεσὸν ἐκ τοῦ σεισμοῦ ὁ φρούραρχος κ. Βρονταμίτης τῷ 1895 ἀπέστειλεν εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Χριστιανικὴν Ἀρχαιολογικὴν ἐταιρίαν. Καὶ ὁρθῇ ἡ σκέψις, διότι εἴμεθα τῆς ιδέας ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρ-

χει ἐν μουσεῖον, εἰς ὃ νὰ περισυλλέγωνται ὅλα τὰ χριστιανικὰ λείψανα τῶν παρελθόντων πονηρῶν χρόνων, ἵνα ἐκεῖ ὁ ἐπιστῆμων δυνηθῇ νὰ εὕρῃ τὰ στοιχεῖα νὰ μελετήσῃ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης.

Ὁ ἐπισκεπτόμενος τὰ ἐρεῖπια τοῦ ὁρθοδόξου τούτου ναοῦ τοῦ Προδρόμου, ὅστις ἦτο ἄλλοτε μητρόπολις τῆς νήσου Ζακύνθου, εὕρισκε μόνον λατινικὴν ἐπιγραφὴν χαραγμένην πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ἄνωθεν κενοῦ, ἐνθα ἦτο εἰκὼν ἀφιερωμένη ὑπὸ Ἑνετοῦ εὐπατρίδου καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς δεύτερον παρατραπέζιον Προσκομιδῆς, διότι κατὰ τὰς ἐορτάς, εἰς ἐγίνετο ἐν τῷ ναῷ ἐκείνῳ ἡ θεία λειτουργία. Ἴδού ἡ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπιγραφὴ :

Deo et patriae omnia debeo
Giov. Bianco MDLXII

τούτέστι : Τῷ Θεῷ καὶ τῇ Πατρίδι τὰ πάντα ὀφείλω. Ἰωάννης Βιάγκος 1562.

Ἐν τῷ φρουρίῳ σφῶνται ἐρεῖπια τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας ἀφιερωμένης εἰς τὸν Σωτῆρα Salvatove λεγόμενον Duomo, παλαιᾶς δυτικῆς Μητροπόλεως, πολύτιμα βυζαν-

τιακού ρυθμού, ἐφ' οἷς διακρίνονται ἀκόμη βυζαντιακαὶ τοιχογραφίαι ἐφ' ὕδροις, καλῆς τέχνης, παριστάνουσαι τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνον καὶ τὴν Ἁγίαν Ἑλένην καὶ ἄλλους ἁγίους. Τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Παντοκράτορος Χριστοῦ εὐλογοῦντος τῶρα μὲν φαίνονται τὰ ἔχνη τῶν χρωμάτων ἐνεκα τῶν προσβολῶν τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τῶν φουμένων χόρτων. Παρὰ τῇ μητροπόλει ταύτῃ ἔκειτο καὶ τὸ παλαιὸν δυτικὸν ἐπισκοπεῖον. Περιέρχον εἶναι πῶς οἱ δυτικοὶ ἱερεῖς ἐγκατέλειψαν τὸν ναὸν καὶ δὲν προσεπάθησαν τὴν διατήρησίν του. Ὁ δυτικὸς οὗτος ναὸς ἦτο ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς νήσου ἀνεκκινίσθη ἐπὶ Πάπα Σίξτου τοῦ Ε' οὐτινος καὶ τὸ στέμμα ἔκειτο ὀπισθεν τοῦ altare maggiore. Ἐπίση: ἐν τῷ φρουρίῳ ὑπῆρξε μεσαιωνικὴ δυτικὴ μονὴ μετὰ λαμπρᾶς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου, ἀλλ' ἀγνοοῦμεν ἂν καὶ αὕτη ἦτο βυζαντιακοῦ ρυθμοῦ.

Ὁ διερχόμενος τὰ διάφορα τοῦ φρουρίου μέρη βλέπει λείψανα ἀρχαῖα, ὧς: τεμάχιον ἰωνικοῦ κίονος ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, τεμάχια ἐπιγραφῶν λατινιστί, συντρίμματα βυζαντιακῆς τέχνης κοσμημάτων, λίθων, διαζωμάτων, τεμάχια τοιχογραφιῶν ἐφ' ὕδροις καὶ ἄλλα τοιαῦτα μαρτυροῦντα ὅτι ὑπῆρχόν ποτε ἀρχαῖα μνημεῖα καὶ ναὶ βυζαντιακοῦ ρυθμοῦ.

Ὁ ὑπολογαγὸς κ. Πέτρος Κ. Σουμίλας, ἀνὴρ ἐπιστήμων καὶ εἰς ἄκρον φιλότεχνος, διαμένων ἀπὸ τινος εἰς τὸ Φρούριον συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ περισυλλέξῃ πᾶν ἀρχαῖον καὶ μεσαιωνικὸν λείψανον ἔστω καὶ μικρὸν τεμάχιον καὶ σχηματίσῃ ἐν τῷ Φρουρίῳ μικρὸν μουσεῖον. Εὐ-

χόμεθα νὰ διαμένη ἐν Ζακύνθῳ ἐπὶ πολὺ ὁ φιλότεχνος οὗτος ἀνὴρ ἵνα σὺν τῷ χρόνῳ διασώσῃ ὅ, τι σκόρπιον καλλιτεχνικὸν καὶ ἀρχαιολογικὸν εὐρίσκεται ἐν τῷ φρουρίῳ καὶ τοποθετήσιν ἔπειτα ὅπου δεῖ.

* *

Εἰς τὸν δρόμον τὸν ἄγοντα εἰς τὴν Πόχάλιν καὶ συνεπῶς καὶ εἰς τὸ φρούριον ἔκειτο ἡ ῥηθεῖσα δυτικὴ μονὴ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ. Τῆς μονῆς ταύτης ὁ ναὸς ἦτο μέγας· καὶ ὡς εἴπομεν βυζαντιακοῦ ρυθμοῦ, ἔφερε δὲ καὶ τὸ στέμμα τῶν Δε Τόκων. Δὲν ἔφερε μόνον ἡ μονὴ τὸ ὄνομα τοῦ Ἡλιοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ ἁγίου Νικολάου. Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ὑπῆρχε καὶ ὁρθόδοξος Ἀγία Τράπεζα. Σεισμὸς κατέστρεψε τὸν ναὸν καὶ τότε ὠκοδομήθησαν δύο μικροὶ ναοί, ὁ εἰς ὁρθόδοξον πρὸς τὸν δρόμον τὸν ἄγοντα εἰς τὴν Πόχάλιν καὶ ὁ ἕτερος λατῖνος πρὸς τὸν δρόμον τοῦ Ψηλώματος τὸν νῦν ὁδὸς Φιλικῶν καλούμενον. Οἱ σεισμοὶ τοῦ 1893 κατέστρεψαν τοὺς δύο τούτους ναοὺς, τοὺς κειμένους ἐν κτήματι ἀνήκοντι εἰς τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν, ἀλλ' ὁ ὁρθόδοξος ἐκ τῶν ἐνόντων ἀνεκκινίσθη καὶ ὁ δυτικὸς ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέρας κατέρρεε καὶ πέρσῃ δυστυχῶς ἀπὸ τοὺς ἐπιτρόπους τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας διετάχθη ἡ καταδάφισις τοῦ ἱστορικοῦ τούτου ναοῦ. Καὶ ὅμως ἔχασαν λίαν εὐνοϊκὴν περίστασιν διὰ νὰ τὸν ἀνακκινίσουν. Λεῖψανά τινα βυζαντιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἐπιγραφῆς λατινικῆς κείνται ὑπὸ τὰς πέτρας καὶ μόνον τρεῖς τέσσαρα τεμάχια διεφύλαξαν εἰς τὸ δυτικὸν ἀρχιεπισκοπεῖον. Διὰ τὴν ἄρὰ γε νὰ μὴ διαταχθῇ ἐπιμε-

λῆς ἔρευνα παρὰ εἰδικοῦ περὶ περισυλλογῆς καὶ τῶν λοιπῶν λειψάνων, ἐγγλύπτων κοσμημάτων καὶ ἐπιγραφῶν πρὶν ἢ ἀπωλεσθῶσι ;

.*

Ἐλθωμεν τώρα εἰς τὴν ῥηθεῖσαν μονὴν τῆς Ὑπεραγίας Ἀναφωνητρίας.

Κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐμπορικὸν πλοῖον, ἀναχωρῆσαν ἐκ τῆς πόλεως ταύτης ἐναυάγησε πλησίον τῆς νήσου Ζακύνθου. Μεταξὺ τῶν λειψάνων τοῦ πλοίου, ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν κυμάτων ἐκβρασθέντων ἐπὶ δυτικῆς τινὸς παραλίας τῆς νήσου ταύτης, ἦτο καὶ μία μεγάλη εἰκών. Ποιμένες βόσκοντες τὰ πρόβατα εἰς τὸ παρὰκείμενον βουνόν, τοῦτο ἰδόντες, ἔκαμον γνωστὸν τὸ γεγονὸς εἰς τοὺς ἱερεῖς, οἵτινες παρκαλοιοῦμενοι ὑπὸ τῶν κατοίκων, μετέβησαν ἐπὶ τόπου καὶ εὗρον, ἐντὸς βάρους, εἰκόνα τῆς Θεοτόκου. Ὡκοδόμησαν ἐκ τοῦ προχείρου ἐκκλησίδιον, ἐν ᾧ κατέθεσαν τὴν πολυτίμον εἰκόνα, ἥς ἡ φήμη ἀμέσως διεδόθη, ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἀνὰ πᾶσαν τὴν νήσον.

Μετ' οὐ πολὺ ᾠκοδομήθη λαμπρὸς ναὸς καὶ μονὴ ἰδίαις δαπάναις τῆς ἡγεμονίδος δὲ Τόκων, ἥτις διέθεσεν καὶ τὰ ὕλικά μέρη πρὸς συντήρησιν τῆς μονῆς. Ἡ ἐπιφανὴς αὕτη μονὴ καίτοι πρὸς δυσμὰς τοῦ χωρίου Πλεμοναρίου. Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ἐμόναζεν ὁ ἅγιος Διονύσιος διότι εἶχεν αὐτὴν λάβει παρὰ τῆς ἐνετικῆς κυβερνήσεως τῷ 1568 πατρωνικῷ δικαίωματι καὶ τὴν κατεῖχε μέχρι τοῦ 1622 ὁπότε ἀπεδήμησε πρὸς Κύριον.

Ἀς ἀναφέρωμεν καλλιτεχνικὸν ἐπεισόδιον.

Ἀμέσως ἤρξατο ἡ διήγησις τῶν θαυμάτων τῆς Θεοτόκου Ἀναφωνητρίας, διὸ πλῆθος τῶν ἐν πόλει καὶ στεναγμοῖς μετ' εὐλαθείας προσερχομένων εὗρισκον ἀνακούφισιν. Τὴν εἰκόνα τῇ αἰτήσῃ τῶν ἐκάστος ἡγουμένων καὶ τῇ διαταγῇ τῶν προβλεπτῶν Ζακύνθου, μετέφερον χάριν τῆς ἀνομβρίας εἰς τὴν πόλιν, ἔθλα διέμενεν ἕως οὗ βρέξῃ. Ὅταν ἡ εἰκὼν ἤρχετο εἰς τὴν πόλιν πλῆθος πιστῶν συνέρρεεν πρὸς προσκύνησιν καὶ ἡ ὠφέλεια ἡ ὕλική ἦτο μεγίστη. Οἱ χριστιανοὶ προσέφερον ἀναθήματα καὶ χρήματα. Ἐν τῇ πόλει ἡ εἰκὼν διέμενεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, τῆς ὁποίας ἐπὶ τινα καιρὸν ἦτο ἐφημέριος ὁ ἥρως τοῦ ἐπεισοδίου, ὁ Φραγκῆσκος Καλλέργης ἀγιογράφος. Ὁ ἱερεὺς οὗτος ἐσκέφθη κρυφα ἂν αντιγράψῃ ἐπὶ σανίδος τοῦ ἰδίου μεγέθους τὴν εἰκόνα τῆς Ἀναφωνητρίας. Σκοπὸς τῆς πιστῆς αντιγραφῆς ἦτο, ἵνα, ἐν καιρῷ μελλούσης ἀνομβρίας, ἐκθέσῃ ὁ ἐφημέριος τὴν εἰκόνα καὶ ὠφελῇ τῶν εἰσοδημάτων. Ὁρθὴ ἡ σκέψις του, ἀλλ' ἀπέτυχε. Ὁ ἡγούμενος καὶ οἱ μοναχοί, ἅμα τῷ ἀκούσματι ἐγένοντο μανιώδεις. Ἐτρε-

ξαν εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ διοικητικὰς ἀρχάς. Πᾶσα δικαιολογίσι τοῦ καλλιτέχνητος ἐφημερίου ἀπέβη ματαία. Ὁ ἡγούμενος κατέρωθσε τὸ ποθούμενον. Ὁ εὐπιστος ὄχλος ἐχαράκτηρυσεν ἱερόσυλον τὸν δυστυχῆ ἀγιογράφον.

Τέλος πρὸς ἄρσιν περαιτέρω σικανδάλου οἱ Σύντεχνοι Ζακύνθου κατέρωθσαν τῇ 8 Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1677 νὰ ἐκδώσῃ ὁ προβλεπτὴς Ἰάκωβος Κορνερ διάταγμα, εἰς ὃ ἀναγιγνώσκονται καὶ τὰ ἐξῆς. «... ἤλθεν εἰς γινῶσιν ἡμῶν ὅτι, ἐνῶ ἡ ἰδίᾳ εἰκὼν εὗρίσκετο εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, ὁ αἰδεσιμώτατος ἐφημέριος Φραγκῆσκος Καλλέργης, ὅστις εἶναι καὶ ζωγράφος ἐτόλμησε ν' ἀντιγράψῃ αὐτὴν κατὰ τὸ ἴδιον μέγεθος καὶ πιστότητα. Νομίζοντες ὅτι τοῦτο εἶναι ἀπρεπὲς καὶ ἐπιβλαβὲς εἰς τὸ πρωτότυπον διατάττομεν σεβασμοῦ ἕνεκα, νὰ μεταφερθῇ τὸ ἀντίγραφον τῆς εἰκόνος εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ἀναφωνητρίας καὶ μείνῃ παρὰ τὸ πρωτότυπον, χωρὶς ποτὲ νὰ δύναται τις νὰ τὸ παραλάβῃ.»

Οὕτως ὁ τόπος ἡσύχασε καὶ τὸ ἐπεισόδιον ἔληξε πρὸς ὄφελος τῆς μονῆς καὶ ὕλικὴν ζημίαν τοῦ ἀγιογράφου ἐφημερίου.

Ἡ Βυζαντικὴ αὕτη εἰκὼν δὲν ἔμεινεν ὡς ἤλθεν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινουπόλιν. Καθότι ἐκ τοῦ Κώδικος τῆς μονῆς μαθαίνομεν ὅτι τῇ 16 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1635 ὁ προβλεπτὴς Στέφανος Καπέλλος, εἶδει ἄδειαν εἰς τὸν ἡγούμενον τῆς μονῆς Ἰερόθεον Μούσουρον ὅπως ἐπισκευασθῇ ἡ εἰκὼν μετὰ πάσης ἐπιμελείας καὶ προσοχῆς μόνον εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ἔνθα εἶχεν ἀνάγκην ἐπισκευῆς. Τὸ ἴδιον ἐγγράφον ἀναφέρει ὅτι ἡ εἰκὼν ἦτο ζωγραφημένη ἐπὶ σανίδος, ἥτις ἕνεκα τῆς ἀρχαιότητός της εἰς πολλὰ μέρη (piu parti) ἦτο τεθραυσμένη· ἐπίσης δὲ ὅτι σχεδὸν δὲν διεκρίνετο τὸ εἰκόνισμα (non si può figurare et discernere).

Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ τὸ πάλαι περιεῖχε καὶ δυτικὸν παρεκκλήσιον (altare).

Ἡ μονὴ αὕτη ἦτο *publico jure patronato* καὶ ἐβίβητο πάντοτε παρὰ τῆς Κυβερνήσεως εἰς διαπρεπῆ πρόσωπα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀγίου Διονυσίου ἡ μονὴ αὕτη συνεδέθη μετὰ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως Ζακύνθου διότι διάταγμα δουρικὸν τοῦ 1623 διατάττει ἵνα αὕτη προσφέρει δουκάτια ἐτησίως ἑκατὸν πεντήκοντα πρὸς συντήρησιν τοῦ διδασκάλου τῆς κοινότητος. Τὴν μονὴν ταύτην τῷ 1623 παρέλαθεν ὁ Ἰερόθεος Μούσουρος, καὶ τούτου ἀποθανόντος παρέλαθεν αὐτὴν ὁ Ζαχαρίας Βλαστός καὶ ἔπειτα ὁ μητροπολίτης Σεβαστείας Ἰωσήφ Δόξας καὶ ἔπειτα ὁ Ἰώσαφ Κίμινις, ὁ Γεώργιος Μαλάκης, ὁ κόμης Ν. Καψοκέφαλος ἱερεὺς, ὁ Γεώργιος Μυλωνᾶς ἱερεὺς καὶ τέλος τῷ 1783 παρεχωρήθη τῷ κόμητι Στυλιανῷ Φλαμπουριά-ρη καὶ ἀπογόνους αὐτοῦ, τῇ ὑποχρέωσει νὰ

διατηρηθῇ ἡ μονή, νὰ διατρέφονται δέκα κολύβριοι καὶ νὰ πληρώνονται τακτικὰ ἐτησίως τὰ δοκιάτα διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν.

Ἡ ἱστορικὴ αὕτη μονὴ εἶναι εἰσέτι εἰς τὴν κυριαρχίαν καὶ κατοχὴν τῆς οἰκογενείας τοῦ ρηθέντος κόμητος, ἀλλὰ οὔτε ἡ μονὴ διατηρεῖται, οὔτε μοναχοὶ διατηροῦνται, οὔτε διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν δίδονται τὰ 150 δοκιάτα ἐτησίως.

* *

Ἡ Ζακύνθος πρὸς τὸ νοτιοανατολικὸν μέρος διαμελίζεται εἰς ἀξιώλογον μειοκαίνου διαπλάσεως κωνοειδῆ χειρόνησον, ἣτις ἀπολήγει ΝΔ εἰς ἀπόκρημνον ἀκτὴν, ἣτις μετὰ τοῦ ἀκρωτηρίου Γέρακκ, σχηματίζει τὸν κόλπον Λαγανά.

Ἡ ὠραία αὕτη χειρόνησος ἣτις ὑψοῦται 480 μέτρα καὶ καλεῖται Σκοπὸς ἔχει μονὴν καὶ Βυζαντικὸν ναὸν ἀφιερωμένον εἰς τὴν Θεοτόκον Σκοπιώτισσαν. Ἡ παλαιὰ αὕτη μονὴ ἢ ἄλλοτε καθ' ὅλα πλουσιωτάτη εἶναι τὴν ἀντιληπτήν. Σώζεται ὁ ναὸς εἰσέτι σταχυοειδῆς τὸ σχῆμα, μετὰ τοῦ θόλου τοῦ νάρθηκος, τοῦ μαρμαρίνου εἰκονοστασίου, τοῦ γουμειοῦ, τῶν κελίων, τοῦ ξενῶνος, τῶν οἰκημάτων καὶ τῶν πολλῶν λειψάνων, ἅτινα δεκνύουσι τὸ παλαιὸν μεγαλεῖον. Ἡ μονὴ αὕτη ἦτο σεβαστὴ καὶ προσκυλῆς οὐ μόνον τοῖς ὀρθοδόξοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς δυτικοῖς, οἵτινες μάλιστα εἶχον καὶ παρὰ κληρίον (altare) ἐν τῷ ναῷ, ὅπου καὶ νῦν ὑπάρχει τὸ ἅγιον βῆμα καὶ τὰ χρεώδη διὰ ἱερουργίαν συμφῶνως τῷ δυτικῷ δόγματι. Ὅμως μένει ἄχρηστον διότι δυτικοὶ ἱερεῖς δὲν μεταβαίνουνσι πλέον πρὸς ἱεροπραξίαν. Δὲν ἔχομεν ἐπισήμους πληροφορίας περὶ τῆς ἰδρύσεως τοῦ παλαιοῦ τούτου μοναστηρίου, οὐδὲ γνωρίζομεν τι ἀσφαλὲς περὶ τῆς ὠραίας Βυζαντικῆς εἰκόνας τῆς Σκοπιώτισσης, ἣτις κατὰ τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα ἦτο ἤδη ἐπὶ τοῦ Σκοποῦ. Ὁ Διονύσιος Βαρβιάνης ἐν τοῖς ἀνεκδότοις χρονικοῖς ἅτινα σφύζονται εἰς τὸ ἐν Ζακύνθῳ ἀρχαιοφυλακεῖον ἱστορεῖ ὅτι ἡ οἰκογένεια Λογοθέτη κατέχει ἔγγραφον δηλοῦν ὅτι ὁ ναὸς παραχωρήθη ὑπὸ Λεονάρδου δὲ Τόκη δεσπότη τῆς νήσου, ὅτι ἠγέρθη ζήτημα διὰ τὴν παραχώρησιν μεταξὺ τοῦ εὐγενοῦς Πετρούτσου δὲ Βονιβέντη ὀνομαζομένου Ροῖζου καὶ τινος ἱερομονάχου Ἰωαννικίου, καὶ ὅτι ὁ συμβιβασμὸς ἐγένετο τῷ 1446 τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Νικολάου Φράγκου ἀρχηγοῦ (capitano) τῆς πόλεως καὶ νήσου Ζακύνθου, ὅτι τῷ 1465 ὑπεγράφη ὁ Ἰωάννης Γλαρυντιανὸς θετὸς υἱὸς τοῦ Ἰωαννικίου νὰ πληρῶνῃ κατ' ἔτος πρὸς τὸν Βονιβέντην δέκα ἄσπρα κηροῦ καὶ ἓν σιμοδᾶρι ἀμυγδαλῶν. Δυστυχῶς ὁ Βαρβιάνης δὲν ἀντέγραψεν ὅλον τὸ πολυτίμητον τοῦτο ἔγγραφον εἰς τὰ χρονικά του.

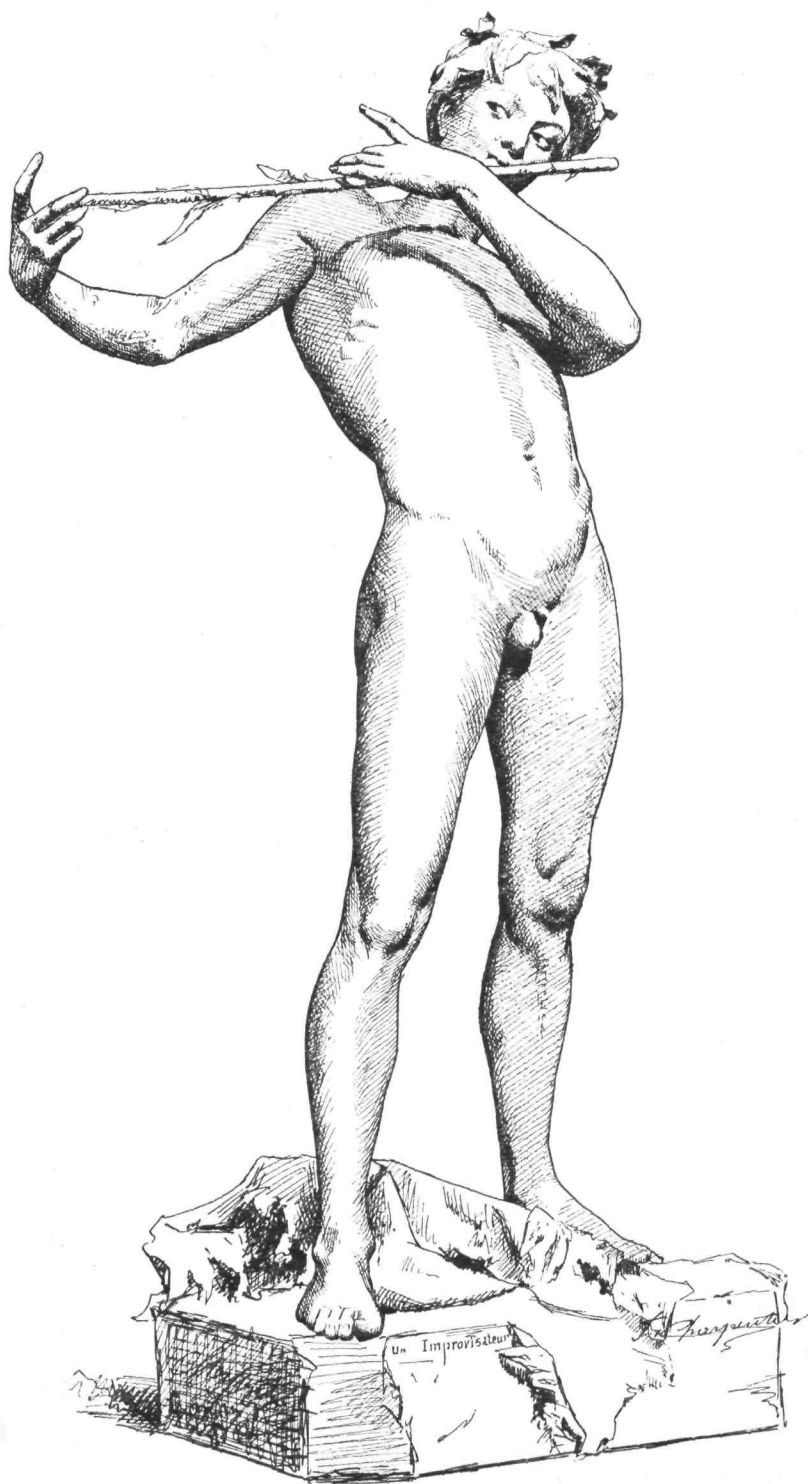
Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ μονὴ εἶχε παρακμάσει. Τῷ

1516 περιήλθεν εἰς τὴν κυριότητα τῶν κομήτων Λογοθέτη. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος ἀφίκετο ἐν τῇ νήσῳ ὁ μητροπολίτης Κορίνθου Ἀνθιμος μετὰ τοῦ ἱερομονάχου Ἀρβανιτάκη οἵτινες ἀπεφάσισαν νὰ μονάσωσιν εἰς τὸν Σκοπὸν. Οὕτω τῷ 1624 παρέλαβε διὰ βίου τὴν μονὴν παρὰ τῶν Λογοθετῶν τῶν ἐπιθυμούντων τὴν ἀνόρθωσιν τῆς μονῆς. Ὁ Ἀνθιμος γίνεται ἡγούμενος. Ἡ φήμη τῆς Θεοτόκου Σκοπιώτισσης, ἡ ἐπιφανὴς διαγωγή τοῦ χριστιανικοῦ βίου τοῦ μητροπολίτου, ἔδωσαν ἀμέσως, χάριν τοῦ ζήλου καὶ τῆς ἐνεργείας, ζωὴν εἰς τὴν μονήν. Βλέπων ὁ ἱεράρχης ὅτι αἱ εἰσπράξεις τῆς νήσου δὲν ἤρκουν, ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τῶν Κορινθίων, οἵτινες ἐφάνησαν γενναῖοι. Διὰ τῶν εἰσπραξέων ἀνεκαίνισθησαν τὰ πάντα. Ἐνῶ αἱ ἐργασίαι ἔβαινον αἰσίως, ἀπέθανεν ὁ μητροπολίτης καὶ τῆς μονῆς ἡγούμενευσεν ὁ ἱερομόναχος καὶ μετὰ τὸν θάνατον καὶ τούτου ἐπανήλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Λογοθετῶν, οἵτινες εἰσέτι τὴν κατέχουσιν. Ἡ μονὴ ὅμως εἶναι διαλελυμένη καὶ ἐστερημένη ὅλου τοῦ παλαιοῦ πλοῦτος ἅμα δὲ ἔχασε καὶ τὴν φήμην τῶν παρελθουσῶν ἐποχῶν, ἐνεκα τῶν ἰδιοκτητῶν.

Τοῦ ναοῦ ἄλλοτε οἱ τοῖχοι ἦσαν ὅλοι κατὰφορτοὶ ἀγιογραφῶν ἐφ' ὕψους. Τὴν σήμερον δυστυχῶς μόνον μέρος διασφύζεται χάρις εἰς τὴν ἀμάθειαν τῶν διεθυνόντων. Δυστύχημα εἶναι ὅτι δὲν γνωρίζομεν τὸ ὄνομα τοῦ ζωγράφου, ἐπιγραφὴ μόνον λέγει: «1699 δέσεις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Εὐθύμου ἱερομονάχου Λογοθέτη καὶ ἡγούμενου τοῦ ἁγίου μοναστηρίου τούτου. Ἰουλίου 8.» Ἰσως ἄλλη ἐπιγραφὴ μὴ διασφθεῖσα ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ καλλιτέχνου. Προσέτι ἄλλοτε τὸ δάπεδον ἦτο ἐστολισμένον μετὰ ψηφωσθημάτων. Προσέτι ὁ ναὸς ἦτο πλούσιος, πλουσιώτατος ἀπὸ βυζαντινὰ χρυσόπαστα ἱερὰ ἅμφια, ἐντέχνως συνυφασμένα μετὰ χρυσοῦ καὶ μεταξῆς χρωματιστῆς, ἔχοντα ἱερὰς παραστάσεις. Α. χ. ἐπιμανίκα παρίστανον τὸν Εὐαγγελισμόν, μία ρομφαία τὴν Παρθένον ἐπὶ θρόνῳ μετὰ τοῦ Χριστοῦ, ἀγγέλων καὶ ἁγίων, εἰς ἀῆρ παρίστανε τὴν ἀποκαθίλωσιν. Εἶχε λαμπρὸν ξύλινον σταυρὸν ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦσαν γλυπτὰ αἱ ἐδώδεκα δεσποτικαὶ ἐροταί. Ἐπίσης ἡ μονὴ ἦτο πλουσία ἀπὸ περγαμηνῶν καὶ χειρόγραφων. Ἀγνωστον ἡμῖν ἡ τύχη πάντων τούτων τῶν Βυζαντικῶν κειμηλίων.

Ἡ εἰκὼν τῆς Σκοπιώτισσης αὕτη αὕτη εἶναι ἀριστουργημα. Ἡ ὠραία εἰκὼν μετ' ἀργυροῦ πλαισίου ὅλως κοσμημένου, εἶναι τετιμμένη ἐπὶ ἐπίσης ἀργυροῦ θρόνου. Εἰς τὸ ὀπισθεν τῆς εἰκόνας ὑπάρχει ἐπίσης ἐξ ἀργύρου ἀνάγλυφον ὠραῖον τῆς Θεοτόκου μετὰ κοσμημάτων καὶ τοῦ οἰκοσῆμου τῆς οἰκογενείας Λογοθετῶν.

Ἡ εἰκὼν αὕτη μετεφέρθη εἰς τὴν πόλιν ἐπισήμως κατὰ τὰς σεισμικὰς περιόδους, καὶ παρὲ-

F. CHARPENTIER

Αὐλητής
(Μουσεῖον Λουξεμβούργου)

HOIMENIS

μενεν ἔως οὐ ἔπαυον οἱ ἰσχυροὶ οὗτοι σεισμοί.

Ἡ λιτανεία τῆς ἐπαναφορᾶς τῆς ἱερᾶς εἰκό-
νος ἐκ τῆς πόλεως εἰς τὴν οἰκίαν μονὴν ἐγέ-
νετο ἐπίσης ἐπισήμως, δυνάμει προκηρύξεως
τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς. Οἱ σεισμοὶ τοῦ 1893
ἔβλαψαν πολὺ τὴν μονὴν καὶ τὴν ἐκκλησίαν
καὶ μετέφερον τὴν εἰκόνα εἰς τὴν πόλιν, εἰς τὴν
ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ, ἔνθα διέμεινε μέ-
χρι τοῦ Αὐγούστου τοῦ παρελθόντος ἔτους 1902.
Οἱ φιλότιμοι ἐπίτροποι τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ, τῇ
συνεισφορᾷ τῶν Ζακυνθίων ἐπιδιώρθωσαν τὰ
πάντα καὶ οὕτως ἡ θαυματουργὸς εἰκὼν εἶναι
ἐκ νέου εἰς τὴν παλαιὰν αὐτῆς διαμονήν. Ὅμως
τὰ πράγματα ἥλλαξαν. Δὲν μεταβαίνουν πλέον
ἄθροοι οἱ πιστοὶ ἐπὶ τοῦ βουνοῦ πρὸς προσκύ-
νησιν τῆς περιλαλήτου εἰκόνης, οὐδὲ ἔχει ἡ μο-
νὴ τὰ πλούτη τῶν παρελθουσῶν ἐποχῶν.

Κάτωθεν τῆς μονῆς ταύτης πρὸς ΝΑ εἶναι
ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Μεγαλομάτου,
ἄλλοτε βυζαντιανοῦ ρυθμοῦ. Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ
εἶδομεν δύο κορινθιακὰ κιονόκρανα ἄνευ ἐλίκων
καὶ λείψανα εἰς τὸ ὑάπεδον βυζαντικῶν μου-
σειωμάτων.

[Ἔπεται συνέχεια].

ΝΕΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

~~~~~

SERENATA VENEZIANA

Was ich irrte, was ich strebte,
Was ich litt und was ich lebte,
Sind hier Blumen nur im Strauss.

Goethe

Τῷ Στεφάνῳ Μαρτζώκῃ

Ἀπὸ πολύχρωμα φανάρια στολισμένη
μία γόνδολα σὰ φάντασμα πηγαίνει,
μία μυρουδιά βαρεὶὰ ἀπὸ τζεντσαμίνια
μαζὴ μὲ τὰ τραγούδια ἀνεβαίνει.

Ἀπὸ μακρυνά, μεσάνυχτα σημαίνει,
παύουν τὰ τραγούδια, καὶ σωπαίνει
κάθε φωνή, παύουν τὰ μανδολίνια,
μονάχα εἰς τὰ μπαλκόνια ἀνεβαίνει
ἡ μυρουδιά βαρεὶὰ ἀπὸ τζεντσαμίνιο.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΜΒΑΝΕΛΛΗΣ